

Uklart nettverk – medisinsk museumsmøte på Elverum 12.–14. juni 2022

Michael 2022; 19: 290–6.

Som en del av museumsreformen i 2001 ble det opprettet nasjonale museumsnettverk som skulle tjene til gjensidig kontakt og samarbeid mellom store og små samlinger. Ved nettverksmøtet for helsehistoriske samlinger på Elverum 12.–14. juni 2022 var det interessante faglige foredrag, presentasjon av utstillingen Gammeldoktoren, besiktigelse av det nye magasinbygget ved Glomdalsmuseet og en utmerket sosial ramme. Forholdet mellom det koordinerende Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum og de lokale museene, samlingene og øvrige interesserte forble imidlertid uklart.

Elverum med Glomdalsmuseet, begge deler i innbydende forsommerskrud, var åstedet da ca. 55 medisinskhistorisk interesserte og engasjerte personer møttes 12.–14. juni 2022 til museumsbesøk, foredragssesjoner og til møte for å diskutere veien videre.

Ved tidligere slike treff har det pleid å være deltakelse fra hele landet, men denne gangen var det bare folk fra Østlandet, noe som faktisk ble opplevd som litt problematisk, sett i lys av hvilken funksjon et nasjonalt nettverk kan ha. De fleste av de tilstedeværende var helsepersonell og de representerte et nettverk, men var de egentlig i et nettverk? En god del av deltakerne hadde vært med helt fra ca år 2000, da det ble klart at Norsk Teknisk Museum skulle ha ansvaret for helsefeltet og være koordinerende organ for samlinger rundt omkring. Det begynte som et uformelt nettverk av entusiaster som til og med hadde sitt eget meddelelsesblad *Kurven*. Men hvordan var nettverket nå? Hvem omfatter Nasjonalt museumsnettverk for helse- og medisinhistorie (NMHM) egentlig? Kanskje følte folk som eventuelt måtte ha reist langt på egen kostnad for å delta på Elverum at deres rolle der ville være uklar? Uansett, svært mange av dem som møtte, kjente hverandre fra tidligere samlinger, og praten gikk livlig.

Gammeldoktoren

Glomdalsmuseet er med spesialutstillingen *Gammeldoktoren* en kjerne i norsk medisinsk museumsvirksomhet. Utstillingen ble etablert i forbindelse med Den norske legeförenings 100 års-jubileum i 1986. Entusiaster, som legene Kari Noer (1934–2013), Hans Petter Schjøsby, Erik Arnesen, Kristen Riddervold og andre sørget for en etter hvert forbilledlig utstilling der hovedtemaet er primærhelsetjenesten 1850–1950. Skapt av fagfolk med personlige erfaringer fra allmennpraksis og distriktslegearbeid, klarer utstillingen å formidle fortidens helseproblemer og helsetjeneste i sitt fulle alvor og i sin samfunnsmessige kontekst. Utstillingen var nå fornyet og det var stor interesse for å gå gjennom den på ny. Leder av utstillingskomiteen er nå Hamar-legen Geir Erik Nilsen.

Lokale foredragstemaer

Flere av foredragene tok opp både nye temaer og ukjente lokale emner. Et eksempel: Den lokale mediedekningen av spanskesyken i Solør-Odal ved førstekonservator Bjørn Sverre Hol Haugen fra Anno Kongsvinger museum.

Arrangørene av nettverksmøtet på Elverum har all ære av et vellykket og kontaktskapende treff!

Figur 1: Seminaråpning ved statsforvalter Knut Storberget. (Foto: Øivind Larsen)

Figur 2: Tidligere mangeårig leder for utstillingskomiteen, overlege Erik Arnesen viser om i Gammeldoktoren, her om tuberkulosen og det lokale sanatoriet Gjøsegården ved Kongsvinger. (Foto: Øivind Larsen)

Figur 3: Formidlingsleder ved Glomdalsmuseet, Laila Bækkevold var ikke i tvil om at den gammeldagse omvisningen var en uslåelig formidlingsform. (Foto: Øivind Larsen)

Et nasjonalt medisinsk museum

Lenge var Gammeldoktoren i Glomdalsmuseet på Elverum et av landets meget få profesjonelle medisinhistoriske museer. I forbindelse med flyttingen av Rikshospitalet fra Oslo sentrum til Gaustad ble det i 1990-årene arbeidet med å opprette et selvstendig, nasjonalt medisinsk museum, med utgangspunkt i materiale fra det gamle Rikshospitalet. En komité leverte en innstilling til Sosial- og helsedepartementet i 1997 (1). Et museum skulle kunne åpnes i den gamle administrasjonsbygningen ved det fraflyttende Rikshospitalet, og være ferdig til det offentlige helsevesenets 400-årsjubileum i 2003. Slik var den overordnede planen. Alt var klart, til og med arkitektens tegninger. Tilsagn om finansiering fra Helsedepartementet forelå. Så stoppet alt opp. Saken lå på helseminister Tore Tønnes (1948–2002) bord. Hvis man etterlyste den, ble det bare svart at man måtte vente. I 2002 kom så avgjørelsen – alle forberedelser ble lagt til side. Det planlagte helsemuseet skulle legges til Norsk Teknisk Museum.

Figur 4: Glomdalsmuseet, som er en del av Hedmarksmuseene, kunne i juni 2022 innvie et imponerende magasinbygg som vakte stor interesse blant de besøkende. Her var det alle fasiliteter for inntak, konservering og oppbevaring av museumsgjenstander. Alt ble dessuten grundig beskrevet og fotografert og lagt ut i Digitalt museum, slik at det til og med kan forskes på gjenstander via skjermen. Gjenstander som egen historisk kildekategori får en ny status ved investeringer som dette. (Foto: Øivind Larsen)

Figur 5: Klimatiserte og sikrede oppbevaringshaller som venter på museums-gjenstander. (Foto: Øivind Larsen)

Professor Jacob Birger Natvig (1934–2021) tok da initiativ til en stiftelse som skulle arbeide videre for et eget nasjonalt museum med bred faglig og nasjonal medvirkning. Etter hvert som tiden har gått, synes det imidlertid mindre aktuelt å arbeide for et uavhengig museum, i ethvert fall foreløpig. Isteden må man forsøke å få til et godt samarbeid mellom helsefeltets fagfolk og de helsehistoriske samlingene på Norsk Teknisk Museum. Stiftelsen har således endret profil og heter nå *Helsehistorisk forum*. Den har som formål å ta vare på, formidle og fremme interesse for helsehistorisk kunnskap. Den arrangerer seminarer og studieturer der sentrale helsehistoriske tema belyser hvordan folkehelsen har utviklet seg gjennom tidene og hva profesjonene har bidratt med.

Nettverket for lokale samlinger

Det er i 2022 ca. 30–40 større og mindre medisinske samlinger rundt om i Norge, de fleste i tilknytning til helseinstitusjoner og drevet av entusiastiske amatører. Men hva som er en samling, er egentlig en definisjonssak. Det kan være noe ganske lite, men det kan også være noe større med faglige ambisjoner. Opprettelsen av nasjonale museumsnettverk med retningslinjer fra Kulturrådet var en sentral del av museumsreformen av 2001 (2). Slike nettverk skulle tjene til gjensidig kontakt og samarbeid, så også vedrørende

helse- og medisinhistorie. Målet var blant annet å arrangere årlige samlinger (3), men grunnet pandemien var det nå tre år siden forrige nettverksmøte i Bergen og Voss i 2019. *Nasjonalt museumsnettverk for helse- og medisinhistorie (NMHM)*, som er det offisielle navnet på nettverket, har egen nettside (4).

Det var store forventninger til samarbeid fra de mange medisinske museumsinteresserte. De hadde meldt seg for å delta i et nettverk, og mange var nå til stede som deltakere på Elverum. Men var alle med? Hvem manglet? Hva slags nettverk er egentlig dette blitt?

Etter et interessant opplegg med foredrag og omvisninger var programmet for første del av konferansens siste dag nettopp *Medisinsk museumsnettverk – veien videre*. Også nå var det store forventninger. Her skulle representanter fra Kulturrådet, Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum, styringsgruppen for nettverket og andre interesserte diskutere, og en avklaring av nettverkets status og funksjon var ventet.

Økten begynte dårlig. Representanten for Kulturrådet, som har overordnet styringsansvar, hadde meldt forfall. Professor Borghild Roald refererte isteden gjeldende regelverk. Møtelederen, nettverkskoordinator Phil Loring fra Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum, presiserte at eventuell diskusjon skulle skje debattantene imellom, ikke med ham.

Førstekonservator Frode Weium fra Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum, avdelingsleder for utstilling og samling med overordnet ansvar for alle nettverkene som Norsk Teknisk Museum koordinerer, holdt så et foredrag der han gjorde rede for hvordan man hadde arbeidet med å bygge opp et medisinsk museum og medisinske utstillinger gjennom 20 år. Foredraget var informativt og interessant, men det var især da nettverksfunksjonen ble nevnt, at tilhørerne spisset ørene. Weium var blant annet helt klar på at de ca. 7,5 millionene som bevilges fra Helsedirektoratet hvert år, går inn i museets ordinære budsjett og allerede var mer enn disponert, faktisk gikk man med underskudd. Noen støtte til nettverksaktiviteter var ikke å forvente. Det virket nesten som om han forventet betaling fra deltakerne i nettverket i stedet.

Dessuten sa Weium at bare lokale samlinger som allerede mottar statlig driftsstøtte, kan være med i nasjonale museumsnettverk. Det utelukker sannsynligvis svært mange lokale, medisinske museer og samlinger. Det er mulig at han hadde sitt på det tørre i henhold til foreliggende føringsdokumenter, men man merket skuffelsen i salen. Det kunne ikke være mange som var kvalifisert til å være med i nettverket. At han mildnet sine utsagn ved å si at situasjonen var spesiell og medførte utfordringer, hjalp ikke. Det lå verken penger eller faglig støtte i det.

Med andre ord: De mange små, lokale samlingene, ofte de som har mest uttalte behov for assistanse og støtte, kunne ikke forvente noe som helst. For så vidt slår dette faktum også den andre veien – Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum blokkerer da for viktige faglige innspill fra helsevesenet selv, og kan fortsette å legge opp sitt arbeid uforstyrret og på egne premisser.

Gjennom mange år har man hørt murring over dette. Murringen fikk fornyet næring på Elverum. Mange av nettverksmedlemmene som møttes var altså kanskje ikke nettverksmedlemmer likevel. Og deres innflytelse på utviklingen var uansett minimal. Man spurte seg selv: Var det slik man hadde tenkt seg at Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum skulle løse sitt koordinerende nettverksoppdrag?

Diskusjonen om Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum og dets kontakt med den faglige grasrot er på ingen måte over, tvert imot. Etter konferansen på Elverum har nettverkskoordinatoren ved Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum sendt ut en e-post til deltakerne og bedt om innspill. Det lover bra.

Psykiateren Ellen Hagemo inviterte til nytt nettverksmøte i 2023 ved museet på Gaustad sykehus i Oslo.

Litteratur

1. *Medisinsk museum: norsk medisinhistorisk museum*. Utredning levert Sosial- og helsedepartementet. Oslo: Departementet, 1997. <https://www.nb.no/items/72768600d6797f63e942c334d9e2680a?page=0> (27.6.2022).
2. Faglige museumsnettverk. Kulturrådet. <https://www.kulturradet.no/en/museumsutvikling/vis-artikkel/-/nasjonale-museumsnettverk> (27.6.2022).
3. Redaksjonen. Medisinhistorisk nettverksmøte i Trondheim 12.–13. april 2018. *Michael* 2018; 15: 193–4. <https://www.michaeljournal.no/article/2018/09/Medisinhistorisk-nettverksm%C3%B8te-i-Trondheim-12-13-april-2018> (27.6.2022).
4. Nasjonalt museumsnettverk for helse- og medisinhistorie (NMHM). <https://www.helse-ogmedisinhistorie.no/> (27.6.2022).

Øivind Larsen
oivind.larsen@medisin.uio.no

Øivind Larsen er professor emeritus i medisinsk historie ved Universitetet i Oslo og redaktør i Michael.